

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка,
м. Суми (Україна)
Центр професійного розвитку педагогічних працівників Сумської міської ради,
м. Суми (Україна)
ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМН України»,
м. Київ (Україна)
Академія імені Яна Длугоша в Ченстохові (Польща)
Великотирнівський університет імені Св. Кирила та Св. Мефодія (Болгарія)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Стамбульський університет Йені Юз Йил (Туреччина)
Університет Малтепе (Туреччина)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ОСВІТА І ЗДОРОВ'Я»**

16 – 17 травня 2023 року

м. Суми

УДК 371.7(477.52)(063)

А 11

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 11 від 29.05.2023)*

Редакційна колегія:

Лянной Юрій Олегович – доктор педагогічних наук, професор
Лянной Михайло Олегович – кандидат педагогічних наук, професор
Калиниченко Ірина Олександрівна – доктор медичних наук, професор
Латіна Ганна Олександрівна – кандидат біологічних наук, доцент
Заїкіна Ганна Леонідівна – кандидат психологічних наук, доцент
Скиба Ольга Олександрівна – кандидат біологічних наук, доцент
Тонкопей Юлія Леонідівна – к.н. з фіз. вих. та спорту, доцент

Рецензенти:

Гозак С.В. доктор медичних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії соціальних детермінант здоров'я дітей ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України»
Подрігало Л.В. доктор медичних наук, професор кафедри медичних дисциплін та охорони здоров'я Харківської державної академії фізичної культури.

А11 **Актуальні проблеми громадського здоров'я:** збірник наукових праць XIII міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і здоров'я» [Електронне видання] / відповід. ред. І.О. Калиниченко, наук. ред. М.О. Лянной. Т.1.(7). – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. – 120 с.

ISBN 978-966-698-331-5 (PDF)

Збірник складається з наукових статей провідних науковців, досвідчених практиків, науковців-початківців, які працюють у напрямках теоретико-методологічних аспектів розвитку шкільної освіти та сфери здоров'я-збережувального виховання і навчання. Розкрито особливості роботи дошкільних закладів, закладів загальної середньої, професійної та вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства.

Збірник буде корисними для фахівців галузей педагогіки (вихователів закладів дошкільної освіти, вчителів початкових та старших класів), охорони здоров'я, психології та усіх, хто цікавиться сучасними проблемами розвитку здоров'язбережувального виховання, здоров'я учасників педагогічного процесу та ведення здорового способу життя.

УДК 371.7(477.52)(063)

ISBN 978-966-698-331-5 (PDF)

© Колектив авторів, 2023
© СумДПУ імені
А.С. Макаренка, 2023

Гозак С. В., Даниленко Г. М., Єлізарова О. Т., Станкевич Т. В., Парац А. М. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ПІД ВПЛИВОМ РІЗНИХ ФОРМАТІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	36
Дегтяренко Т. В., Бринза І. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИ.....	40
Жамардїй В. О. ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	47
Жара Г. І. ГОТОВНІСТЬ ОСВІТЯН ДО НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: КОМПЕТЕНТНІСНІ АСПЕКТИ.....	50
Кішінець А. В. ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ...	54
Когут В. Д. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХІЧНОГО І ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ.....	56
Латіна Г. О., Хижняк Р. В. ОЦІНКА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ТА СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	59
Latina H. O., Zaikina H. L., Honcharenko S. O., Horiela T. M. ASSESSMENT OF THE NUTRITION OF STUDENTS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....	61
Latina H. O., Fomenko A. O. ASSESSMENT OF THE LEVEL OF RELATIVE STRENGTH IN STUDENTS DURING POWERLIFTING CLASSES.....	64
Лях М. В., Лях В. В. ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ.....	67
Манькута А. О. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ НУШ.....	71

Список літератури:

1. Кокарева С. М., Кокарев Б. В., Черненко О. Є. Особливості змін рівня фізичної роботоздатності та фізичної підготовленості футболістів високої кваліфікації у другому підготовчому та другому змагальному періодах річного циклу підготовки. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Житомир: ФОП Євенок ОО, 2017. Вип. 4. С. 65–70.
2. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту): навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: КНТ, 2016. 616 с.
3. Перцухов А. А. Корекція спеціальної фізичної та техніко-тактичної підготовки футболістів 17–19 років при переході до професійних команд : дис... на здобуття ступеня кан. наук із фізичн. вихов. і спорту : 24.00.01 / Харків. ХДАФК, 2013. 200 с.
4. Фалес Й. Г. Фізіологічні аспекти визначення структури тренувальних навантажень і функціонального стану футболістів : сб. матеріалов ІІ Всеукраїнської научно-практичної конференції «Научно-практические аспекты тренировки футболистов». Київ : Научно-методический (технический) комитет Федерации футбол Украины. 2001. С. 31–35.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ПІД ВПЛИВОМ РІЗНИХ ФОРМАТІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Гозак С. В.,* Даниленко Г. М.,** Єлізарова О. Т.,*
Станкевич Т. В.,* Парац А. М.*

*ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМН України»
Київ, Україна

**ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей і підлітків НАМН України»
Харків, Україна

Вступ. Успішна адаптація до навчального процесу є передумовою благополучного росту та розвитку дитини [1]. Цей процес залежить від комплексу біологічних, соціальних та фізіологічних чинників, а як ініціатором адаптивних процесів, так і їх результатом є ментальне здоров'я [2].

Різка зміна звичного процесу життєдіяльності населення внаслідок початку повномасштабних бойових дій на території країни [3], для школярів означала початок адаптації до нових умов навчання за кордоном чи в українських школах дистанційно або у бомбосховищах та інших укриттях.

Навчальний процес під час воєнного стану проводиться як в очному, так і дистанційному форматах, а також дозволяється змішаний формат очного та дистанційного навчання [4]. Дослідження впливу особливостей навчального процесу на ментальне здоров'я школярів під час війни є актуальним, оскільки воно може допомогти дати відповіді на питання, які зміни в навчальному процесі можуть бути

корисними для збереження ментального здоров'я дітей, а які стали додатковим обтяжуючим фактором.

Метою дослідження було оцінити вплив організації різних форматів навчального процесу на ментальне здоров'я школярів на початку повномасштабного воєнного вторгнення.

Методи дослідження. У квітні-червні 2022 року проведено анкетування батьків 1281 дітей та підлітків (640 хлопців і 641 дівчина) від 6 до 18 років з усіх регіонів України за допомогою опитувальників QRAPH, RCADS-P-25 [5], що містили питання щодо особливостей навчального процесу та ментального здоров'я школярів. Батьки підписали інформовану згоду.

За допомогою шкали опитувальника RCADS-P-25 були визначені бальна оцінка тривожно-депресивних проявів (ТДП) та три групи її градацій: норма, межові і клінічні ТДП. Проведена оцінка впливу формату навчання (ФН) (очне, дистанційне (синхронне; асинхронне; заздалегідь записані аудіо або відеоролики; завдання для самостійної роботи в месенджерах), змішане) та кількості сполучень форматів (один, два, три і більше) на показник ТДП. Оскільки раніше нами було доведено, що різні формати дистанційного навчання впливають по різному на ментальне здоров'я школярів [5], сполучення цих форматів розглядали у якості окремих факторів ризику.

Статистичний аналіз проведено за допомогою аналізу таблиць спряженості та ANOVA за допомогою програми STATISTICA 8.0.

Результати дослідження. Встановлено, що частка дітей з межовими та клінічними ТДП під час періоду дослідження становила $23,1 \pm 1,2\%$ ($n=256$), що в 1,6 разів більше, ніж під час впровадження першого локдауну внаслідок пандемії COVID-19 ($\chi^2=21,7$; $p<0,001$) [5]. При цьому у 2022 р., достовірних відмінностей між групами дослідження не визначено ($p>0,1$).

Встановлено, що під час завершення 2021/2022 навчального року у $86,2 \pm 1,0\%$ школярів даної вибірки був дистанційний ФН у синхронному і асинхронному режимах, у $3,4 \pm 0,5\%$ – очний, у $5,4 \pm 0,7\%$ – змішаний, а $5,0 \pm 0,7\%$ або взагалі не навчались, або навчались самостійно (табл.1). Не було виявлено достовірних відмінностей у кількості сполучень ФН між віковими групами, а також у групах з різним рівнем ТДП, хоча у групі зі змішаним ФН частка дітей з межовими та клінічними ТДП була дещо вищою ($p>0,1$).

Встановлено, що біля 70% дітей молодшого шкільного віку та половина дітей середнього і старшого шкільного віку мали тільки один ФН (табл.2). Три і більше форматів навчання були більш характерними для старшокласників, хоча такий формат впроваджувався у всіх класах. Відмінності статистично достовірні ($\chi^2=40,9$; $p < 0,001$). В цілому один ФН мало $61,5 \pm 1,5\%$ школярів ($n=646$), сполучення двох

ФН було зареєстровано у 31,1±1,4% учнів (n=327), а 3 і більше – у 7,4±0,8% (n=78).

Таблиця 1

Розподіл вибірки за форматом навчання у кінці 2021/2022 навчального року, %

Вікові групи	Формати навчання							
	Без організованого формату		Очний		Дистанційний		Змішаний	
	n	P±m	n	P±m	n	P±m	n	P±m
Хлопці								
молодша	20	7,4±1,6	7	2,6±1,0	226	83,7±2,2	17	6,3±1,5
середня	5	2,3±1,0	5	2,3±1,0	204	91,9±1,8	8	3,6±1,3
старша	6	10,9±4,2	2	3,6±2,5	44	80,0±5,4	3	5,5±3,1
Дівчата								
молодша	17	6,4±1,5	12	4,5±1,3	223	84,2±2,2	13	4,9±1,3
середня	5	2,2±1,0	9	3,9±1,3	201	87,0±2,2	16	6,9±1,7
старша	2	3,2±2,2	3	4,8±2,7	55	87,3±4,2	3	4,8±2,7
Вся вибірка	55	5,0±0,7	38	3,4±0,5	953	86,2±1,0	60	5,4±0,7

Таблиця 2

Розподіл вибірки за кількістю форматів навчання у кінці 2021/2022 навчального року, %

Вікові групи	Кількість форматів навчання					
	Один		Два		Три і більше	
	n	P±m	n	P±m	n	P±m
Хлопці						
молодша	181	72,4±2,8	53	21,2±2,6	16	6,4±1,5
середня	116	53,5±3,4	85	39,2±3,3	16	7,4±1,8
старша	34	69,4±6,6	8	16,3±5,3	7	14,3±5,0
Всього	331	64,2±2,1	146	28,3±2,0	39	7,6±1,2
Дівчата						
молодша	170	68,6±2,9	66	26,6±2,8	12	4,8±1,4
середня	115	50,9±3,3	92	40,7±3,3	19	8,4±1,8
старша	30	49,2±6,4	23	37,7±6,2	8	13,1±4,3
Всього	315	58,9±2,1	181	33,8±2,0	39	7,3±1,1
Вся вибірка	646	61,5±1,5	327	31,1±1,4	78	7,4±0,8

За допомогою ANOVA встановлено, що частка дітей з ТДП була найвищою у всіх вікових групах при трьох ФН і більше, а найнижчі показники визначені при одному ФН ($F=10,7$; $p<0,001$). Привертає увагу, що у хлопців молодшої вікової групи при будь-яких форматах навчального процесу рівень ТДП був вищий, ніж у підлітків (рис.1), що не характерно для звичайного процесу життєдіяльності. Подібну тенденцію ми спостерігали під час першого впровадження локдауну

внаслідок пандемії COVID-19 [5]. Статистично достовірних відмінностей бального показника ТДП при різних ФН не визначено ($F=0,9$; $p>0,1$).

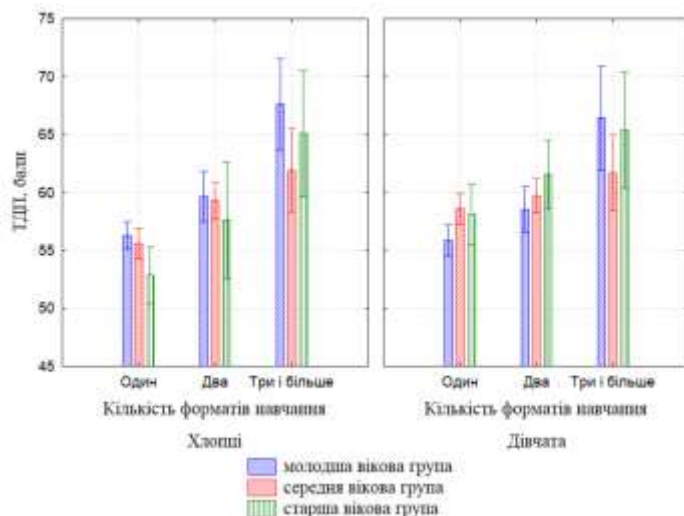

Рисунок 1. Дисперсія показника тривожно-депресивних проявів школярів за віковими групами, статтю та кількістю форматів навчання, бали

Побудова таблиць спряженості дозволила визначити ($\chi^2=22,1$; $p<0,001$), що частка дітей з межевими та клінічними ТДП була найнижчою при впровадженні одного ФН порівняно з двома і більше (табл.3). Відмінностей градацій показника ТДП при різних форматах навчання не визначено ($\chi^2=4,8$; $p>0,1$), проте встановлена тенденція до підвищення частки дітей з межевими та клінічними ТДП при змішаному форматі навчання ($r=0,07$; $p<0,05$).

Таблиця 3

Частка дітей з межевими та клінічними тривожно-депресивними проявами при різних форматах навчання, %

Показники	Тривожно-депресивні прояви			
		Норма	Межові і клінічні	
Формат навчання ($\chi^2=4,8$; $p = 0,187$)				
Без організованого формату	21	84,0±7,3	4	16,0±7,3
Очний	27	79,4±6,9	7	20,6±6,9
Дистанційний	641	76,2±1,5	200	23,8±1,5
Змішаний	35	64,8±6,5	19	35,2±6,5
Кількість форматів навчання ($\chi^2=22,1$; $p < 0,001$)				
Один	442	79,9±1,7	111	20,1±1,7
Два	220	72,6±2,6	83	27,4±2,6
Три і більше	41	56,2±5,8	32	43,8±5,8

Визначено, що шанси розвитку межових та клінічних ТДП при двох форматах навчання порівняно з одним були вищими в 1,3 рази (ВШ=0,76; ДІ 0,55-1,04), а при трьох і більше – в 2,3 рази (ВШ=0,44; ДІ 0,26-0,75).

Висновки. Поєднання більше трьох форматів навчального процесу підвищувало рівень тривожно-депресивних проявів школярів в 2 рази, тому для зниження ризику розвитку розладів ментального здоров'я рекомендується проводити навчальний процес в одному форматі. Оскільки війна триває необхідно проводити постійний моніторинг впливу навчального процесу на ментальне здоров'я школярів.

Список літератури:

1. Mesman E., Vreeker A., Hillegers M. Resilience and mental health in children and adolescents: an update of the recent literature and future directions. *Curr Opin Psychiatry*. 2021. Vol. 6. P.586-592. doi: 10.1097/YCO.0000000000000741.
2. В'юницька Л.В., Юзвенко Т.Ю., Дашук Т.І., Паньків В.І. Стрес-індуковані зміни життєдіяльності організму. *Clinical endocrinology and endocrine surgery*. 2022. Vol. 2. P. 49-60. <http://doi.org/10.30978/CEES-2022-2-49>
3. Kismödi E, Pitchforth E. Sexual and reproductive health, rights and justice in the war against Ukraine 2022. *Sex Reprod Health Matters*. 2022. Vol. 30. P. 2052459. doi: 10.1080/26410397.2022.2052459.
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. Лист МОН №1/3725-22 від 29 березня 2022 року.
5. Гозак, С., Єлізарова, О., Станкевич та ін. Вплив дистанційного навчання школярів 1-11 класів під час пандемії Covid-19 на їх психоемоційний стан. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2020. № 1. С. 27–32. [https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1\(11\).5](https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1(11).5).

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИ

Дегтяренко Т. В., Бринза І. В.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
Одеса, Україна

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Успішність будь-якого виду психічної діяльності особи визначається цілою сукупністю чинників: спадкові задатки відносно основних властивостей нервової системи, психомоторні якості (вроджені та набуті), інтелектуальний потенціал, мотивація, соціальна комунікація, мобільність, рівень психосоматичного здоров'я. Результативність навчання, творчості, фізичне і психічне здоров'я людини багато в чому залежать від діяльності окремих психофункціональних систем мозку та інтегративної діяльності мозку в цілому, що і визначає взагалі адаптаційний потенціал індивіда. Психофізіологічні характеристики особистості - всі види сприйняття, темперамент, якості уваги, пам'ять,